

«Теорія та методика навчання суспільних дисциплін»:
науково-педагогічний журнал, №1(6), СумДПУ ім.А.С.Макаренка, 2018.

- sciences works. - Kamyanets-Podilsky, 2009. - Vol.13: Dedicated to the 90th anniversary of the Kamyanets era of the UPR. - P. 337-346.
5. History of Ukrainian culture: In five volumes. T. 3. Ukrainian culture of the second half of XVII - XVIII centuries / B. E. Paton (editorial staff), VA Smoly (ed.) - K.: Naukova dumka, 2003. - 1246 p.
6. Komar O. A. Interactive Technologies in Higher Educational Institutions / A. A. Komar. - [Electronic resource]. - Access mode: http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni_tehn_VNZ.pdf
7. Obolonch N.G. "Volyn Affins" in Kremenets: Historical Heritage and the Use of Traditions / N. G. Obolonch // Scientific Papers of the Historical Faculty of Zaporizhzhya National University. - 2015. - Vip. 44. - T. 1. - P. 104-107.
8. Pometun O. I. Methodology of teaching history in school / O. I. Pometun, G. A. O. Freiman. - K.: Genesis, 2006. - 328 p.
9. Siropolko S.O. History of education in Ukraine: 2nd form. / S.O.Siropolko. - Lviv: Afisha, 2001. - 664 pp.
10. Teodorovich N. I. History of Kremenets city in the Volyn province / N. I. Teodorovich. - Sedlets: Printing House of Sedletsky Provincial Executive, 1904. - 141 p.
11. Chernihovsky G.I. Kremenechchina from antiquity to the present / G.I. Chernihovsky. - Kremenets: Papyrus, 1999. - 320 p.
12. Slap O. Developmental education in Volyn in the XVI-XIX centuries. / O. Slap // Development of school and education in Volyn: materials of the scientific-practical conference (March 24, 2016). - Volodymyr-Volynsky, 2016. - P. 261-264.

УДК 372.83

Косенко Ю. М.
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧА ПРЕДМЕТНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ»

У статті «Сутність поняття «суспільствознавча предметна компетентність» висвітлено аналіз нормативно-правових документів щодо визначення поняття «суспільствознавча предметна компетентність» та проаналізовано погляди науковців щодо тлумачення цього терміну. Розкрито критерії визначення структурних елементів суспільствознавчої предметної компетентності та зазначені її складові компоненти. Визначено функції суспільствознавчої предметної компетентності.

Ключові слова: суспільствознавча предметна компетентність, структура, компоненти, функції.

Косенко Ю. М. Сущность понятия «Обществоведческая предметная компетентность»

В статье «Сущность понятия «обществоведческая предметная компетентность» освещены анализ нормативно-правовых документов по определению понятия «обществоведческая предметная компетентность», проанализированы взгляды ученых относительно толкования этого термина. Раскрыты критерии определения структурных элементов обществоведческой предметной компетентности и указаны ее компоненты. Определены функции обществоведческой предметной компетентности.

Ключевые слова: обществоведческая предметная компетентность, структура, компоненты, функции.

Kosenko Y. M. The essence of the concept of "social science subject competence"

In the article «The essence of the concept «social science subject competence», an analysis of the legal documents on the definition of «social science subject competence» is analyzed and the views of scholars on the interpretation of this term are analyzed. The criteria for determining the structural elements of social science subject competence and its constituent components are revealed. The functions of social science subject competence are determined.

Key words: social science subject competence, structure, components, functions.

Процеси трансформації на терені України проявляються у різних сферах, зокрема й у галузі освіти. У вітчизняній освіті питання обсягів навчального навантаження, характеристик змісту навчання, принципів організації навчального процесу та його результатів регулюються Державними стандартами початкової, базової і повної загальної середньої освіти. Відповідно до цих документів, вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів розроблено за галузевим принципом, серед яких важливе місце займає освітня галузь «Суспільствознавство».

Суспільствознавча галузева компетентність складається з міжпредметних і предметних компетентностей. Для визначення сутності цих компонентів необхідно з'ясувати значення поняття «навчальний предмет». Під навчальним предметом ми розуміємо педагогічно адаптований і ціннісно зорієнтований зміст конкретної науки, певної галузі діяльності, в якому представлено дидактично обгрунтовану систему знань (поняття, теорії, методи, факти, світоглядні й морально-естетичні ідеї, напрями практичного застосування тощо), умінь, навичок, відібраних відповідно до цілей навчання, вікових можливостей учнів [3].

За Державним стандартом, міжпредметна компетентність – це здатність учня застосовувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і освітніх галузей. Міжпредметна компетентність може формуватися предметами однієї галузі (внутрішньогалузева) і кількох галузей (міжгалузева) [2].

Предметна компетентність – це набутий учнями у процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань. Відповідно,

суспільствознавча предметна компетентність – це інтегрована здатність, набута учнем у процесі вивчення в межах освітньої галузі «Суспільствознавство» окремих навчальних предметів (відповідно до змістових ліній державних стандартів) протягом навчання в початковій, основній і старшій школі.

Дещо по іншому визначає поняття «суспільствознавчої предметної компетентності», І. Смагін, який наголошував на тому, що предметну компетентність необхідно визначати як предметно-курсому, адже навчальні предмети доповнюються, розширюються, поглиблюються іншими навчальними курсами (елективними, факультативами тощо) [5].

Отже, у нашому дослідженні предметна суспільствознавча компетентність буде вважатися як набутий учнем досвід пов'язаний із засвоєнням, розумінням і застосуванням здобутих знань, умінь і навичок у процесі вивчення окремого навчального предмета освітньої галузі «Суспільствознавство». Ця компетентність може бути розширена та поглиблена на елективних і факультативних курсах суспільствознавчого змісту.

У ієрархічному відношенні найнижчою серед суспільствознавчих компетентностей є предметна. За А. Старевою, вона структурно складається із декількох компонентів, основними дескрипторами яких є:

- а) ціннісно-змістові установки (мотиви, прагнення, бажання, потреби, інтереси, устремління);
- б) особистісні ставлення до компетентності (важливість, значущість, істотність);
- в) знання (обізнаність, розуміння);
- г) уміння, досвід (володіння, навички застосування, використання);
- д) емоційно-вольові регуляції (задоволення, задоволення від дотримання правил, норм, прояв власної ініціативи, контроль власної поведінки при прояві певної компетентності) [6].

Схожі погляди висловлювала І. Зимня, яка до складу суспільствознавчої предметної компетентності включала наступні структурні елементи:

- а) готовність до прояву компетентності (мотиваційний аспект);
- б) володіння знаннями змісту компетентності (когнітивний аспект);
- в) досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях (поведінковий аспект);
- г) ставлення до змісту компетентності і об'єкта її застосування (ціннісно-смысловий аспект);
- д) емоційно-вольова регуляція процесу і результату прояву компетентності.

З. Возна пропонує зазначені компоненти перегрупувати у три структурних блоки: когнітивний, операційно-діяльнісний та мотиваційно-ціннісний. Зміст когнітивного компоненту вчена розуміє як знання, що дозволяють моделювати та закріплювати в поведінковому комплексі зразки ефективної комунікації та конструктивної взаємодії у різних сферах суспільної діяльності. Зміст операційно-діялісного компонента, на думку дослідниці, визначають навички практичної соціальної комунікації, досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях. Мотиваційно-ціннісний компонент виражає готовність особистості до соціально-відповідальної поведінки, успішної соціальної взаємодії, яка базується на індивідуальних та суспільних нормах і цінностях [4].

На думку М. Голованя, структуру суспільствознавчої предметної компетентності необхідно визначати через призму структури особистості, тому дослідник виділяв:

- а) мотиваційно-спонукальний компонент, який забезпечує умови розвитку людини і набуття нею зрілої форми думок, мотивів, цінностей, спрямованості особистості, яка прагне самоствердитися у власній діяльності, реалізувати творчий потенціал, проявити свої здібності, набути авторитету тощо;
- б) гностичний компонент, покликаний активізувати пізнавальну та інтелектуальну діяльність особи, що виявляється в інтересі і засвоєнні особою накопичених людством знань, розширенні особистістю кругозору, ерудиції, освіченості націлених на перспективний розвиток;
- в) діялісний компонент, який відбиває отримані людиною знання в практичній діяльності у вигляді умінь і навичок;
- г) емоційно-вольовий компонент, що підкреслює здатність особи до вольових напружень, мобілізації своїх сил у подоланні труднощів у процесі пізнавальної або професійної діяльності, наполегливості, витривалості та стриманості;
- д) ціннісно-рефлексивний компонент, який свідчить про оцінне відношення та усвідомлення особистістю свого знання, поведінки, морального кодексу, інтересів і мотивів тощо;
- е) комунікативний компонент, що відображає комунікабельність, відкритість до спілкування і збагачення у процесі міжособистісної взаємодії [1].

Досліджуючи структуру суспільствознавчої предметної компетентності, С. Шишов та І. Агапов за основу взяли діялісний підхід. Припустивши, що структуру компетентності можна співставити зі структурою діяльності особистості, дослідники диференціювали наступні компоненти: усвідомлення потреби, формування мотиву, вибір способу, планування діяльності, здійснення діяльності, перелік дій та виконання дій. За авторами, усвідомлення потреби і формування мотиву вимагає від особи певної ерудиції для усвідомленого вибору того, що може задовольнити потребу. При виборі способу задоволення потреби суб'єкт діяльності спирається на свої ціннісні установки, соціальні уявлення про дозволені чи заборонені дії. Для планування діяльності людина повинна знати закономірності, яким підпорядковується вибраний нею спосіб здійснення діяльності та процеси,

які прийдеться використовувати. Виконання дій неможливе без сукупності знань, на основі яких здійснюється усвідомлений вибір операцій для досягнення мети конкретної дії і правильного виконання цієї дії. Для виконання операції суб'єкт повинен мати певні уміння і навички, а також докласти вольові та емоційні зусилля.

На основі викладених поглядів, під структурою суспільствознавчої предметної компетентності ми будемо вважати сукупність ціннісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та емоційно-вольового компонентів. Ціннісно-мотиваційний компонент – це готовність дитини до прояву компетентності, яка виражається оцінкою ставленні до власних знань, моральних норм, правил, інтересів, у бажанні учня здійснювати соціально-відповідальну поведінку для успішної взаємодії в оточуючій суспільній дійсності.

Когнітивний компонент – це знання суспільствознавчого змісту, які засвоює учень під час вивчення окремого навчального предмету, що дозволяють йому планувати та закріплювати зразки ефективної комунікації та конструктивної взаємодії у різних сферах суспільної діяльності.

Діяльнісний компонент – це реалізація школярем сформованих на суспільствознавчому предметі умінь і навичок у практичній сфері життєдіяльності, досвід прояву компетентності у різноманітних стандартних і нестандартних ситуаціях.

Емоційно-вольовий компонент – це сформована на шкільному предметі суспільствознавчого змісту здатність учня до наполегливості, витривалості, стриманості, вольових напружень, мобілізації своїх сил у подоланні певних труднощів.

Необхідно відмітити, що виділені нами структурні компоненти суспільствознавчої предметної компетентності існують не ізольовано один від одного. Вони взаємозалежні і тісно взаємопов'язані між собою.

Дослідження суспільствознавчої предметної компетентності, на нашу думку, не буде повноцінним без виділення її функцій. Поняття «функція» має декілька визначень. Найчастіше термін «функція» у науковій літературі використовується як назва або узагальнююча характеристика напряму діяльності – сутності завдань і цілей діяльності кого-небудь або призначення чого-небудь. Для нашої роботи доречним буде розуміння цього терміну як призначення, ролі зазначеної компетентності (чи його компонента) у життєдіяльності особистості.

За даними М. Голованя існує тісний зв'язок функцій із внутрішньою структурою компетентності. Науковець наголошував на тому, що ступінь сформованості функцій залежить від рівня сформованості відповідних елементів компетентності.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив нам вище визначити такі структурні елементи суспільствознавчої предметної компетентності, як ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та емоційно-вольовий. Відповідно до концепції М. Голованя, нами виділено:

- а) ціннісно-орієнтаційну функцію, яка відображає стан сформованості у школярів відповідних цінностей, потреб і орієнтацій;
- б) мотиваційну функцію, яка висвітлює сукупність внутрішніх і зовнішніх сил, що спонукають учня до певного виду діяльності;
- в) когнітивну функцію, яка розкриває рівень засвоєння особою знань з певного навчального предмета, характеризує здатність учня розуміти, пізнавати, вивчати, усвідомлювати і переробляти зовнішню інформацію;
- г) діяльнісну функцію, яка знаходить своє вираження в умінні в практичній сфері позитивно вирішувати проблемні ситуації;
- д) комунікативну функцію, яка полягає в міжособистісній взаємодії, що веде до обміну інформацією у сучасному суспільстві.
- е) емоційно-вольову функцію, яка передбачає свідоме регулювання школярем власної діяльності пов'язаної з подоланням внутрішніх і зовнішніх перешкод.

Таким чином, психолого-педагогічні дослідження дають підставу стверджувати, що суспільствознавча предметна компетентність має власну структуру, до якої входить ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та емоційно-вольовий компоненти. Ці структурні компоненти існують не ізольовано один від одного, а тісно взаємопов'язані між собою утворюючи цілісність.

Суспільствознавча предметна компетентність має важливе функціональне призначення, виконуючи ціннісно-орієнтаційну, мотиваційну, когнітивну, діяльнісну, комунікативну та емоційно-вольову функції. За допомогою цих функцій суспільствознавча предметна компетентність забезпечує застосування учнями відповідного досвіду набутого під час вивчення окремого предмету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головань М. С. Компетенція і компетентність : досвід теорії, теорія досвіду / М. С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С 23–30.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
3. Енциклопедія освіти [головний редактор В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Людина і світ з методикою викладання : державний екзамен : методичний посібник для студентів історичного факультету денної та заочної форми навчання / укладач З. О. Возна. – Умань : ФОП Жовтий, 2015. – 148 с.
5. Смагін І. І. Суспільствознавча компетентність учнів : поняття, зміст, структура / І. І. Смагін // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 4. – С. 39–44.

6. Старєва А. М. Предметно-методична компетентність учителя суспільствознавчих дисциплін (в умовах запровадження нових Державних освітніх стандартів) / А. М. Старєва // Методист. – 2013. – № 4. – С. 25–30.

REFERENCES

1. Golovan MS Competence and competence: the experience of theory, the theory of experience / MS Golovan // Higher Education of Ukraine. - 2008. - No. 3. - From 23-30.
2. State standard of basic and complete secondary education. - [Electronic resource]. - Mode of access: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
3. Encyclopedia of Education [Chief Editor V.G. Kremen]. - K.: Yurincom Inter, 2008. - 1040 p.
4. Man and the world with teaching methods: state examination: methodical manual for students of the Faculty of History of full-time and part-time study / compiled by Z. O. Vozn. - Uman: FOP Yellow, 2015 - 148 pp.
5. Smagin I. I. Social Science Students' Competence: Concept, Content, Structure / I. I. Smagin // Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko. - 2014. - Vip. 4. - P. 39-44.
6. Stareva AM The subject-methodical competence of the teacher of social sciences disciplines (in the conditions of the introduction of new state educational standards) / AM Stareva // Methodist. - 2013. - № 4. - P. 25-30.

УДК 378.147:371.13

Недайвода Ю.В.

Ворожбянська загальноосвітня
школа І-ІІІ ступенів № 3
Білопільської районної ради
Сумської області

ШКІЛЬНИЙ МУЗЕЙ ЯК ОСЕРЕДОК ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ

У статті розкриваються методи та прийоми виховання патріотизму та національної свідомості учнів, досліджується місце і роль музейно - педагогічних засобів у навчально-виховному процесі, аналізується діяльність музею при навчальному закладі як важливого засобу формування всебічно розвинутої особистості, подаються основні завдання шкільного музею як динамічного, інтерактивного освітнього простору, характеризується діяльність музею краєзнавчого профілю.

Ключові слова: патріотизм, музейне середовище, виховання особистості, музейно-педагогічні принципи, методи та прийоми, музей при навчальному закладі.

Недайвода Ю.В. Школьный музей как центр воспитания патриотизма и национального сознания учеников

В статье раскрываются методы и приемы при воспитании патриотизма и национального сознания, исследуется место и роль музейно-педагогических средств в учебно-воспитательном процессе, анализируется деятельность музея при учебных заведениях, как важного средства формирования всесторонне развитой личности, выделяются основные задачи школьного музея как динамического, интерактивного образовательного пространства, характеризуется деятельность музеев краеведческого профиля.

Ключевые слова: патриотизм, музейная среда, воспитание личности, музейно-педагогические принципы, методы и приемы, музей при учебном заведении.

Nedayvoda Y.V. School museum as the center of education of patriotism and national consciousness of students

Abstract: The present article deals with the methods and techniques of national education, discusses the role of patriotism and national consciousness of students. The place and the role of museum in the educational process are identified. The author analyzes the activity of the museum at an educational institution as an important means for the formation of a fully developed personality. Much attention is given to the main tasks of the school museum as a dynamic, interactive educational space. The activity of local history museum is described.

Key words: patriotism, museum environment, the personality upbringing, principles in museum pedagogy, methods and techniques, museum at an educational institution.

«Нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості.

При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді» [6].

Сьогодні Україна переживає найскладніші часи за всю добу своєї незалежності. Із одного боку - справжнє піднесення патріотизму, а з іншого... Дуже прикро чути такі вислови: «Що дала мені ця країна? Чому я повинен її захищати? Це справа уряду!» ...

Чому значна частина українців так вважає? Що призвело до цього? Може, це розчарування останніх десятиліть чи уроки всієї попередньої української історії? А, можливо, проблема в тому, що молодь поняття «патріотизм» розуміє поверхнево?

Розуміючи завдання української національної школи, будучи глибоко переконаною в тому, що майбутнє України належить саме тим, хто зараз за партами, я як педагог, історик, громадянин України вважаю